

А. Мальована,
заступник директора Чернігівської обласної
універсальної наукової бібліотеки
імені В. Г. Короленка

БІБЛІОТЕКИ ПОЛЬЩІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

З 3-го по 9 червня 2018 р. делегація з Чернігівщини у складі представників місцевих державних адміністрацій, у т. ч. ОДА, органів місцевого самоврядування та працівників публічних бібліотек перебувала в Сілезькому воєводстві Республіки Польща з навчальним візитом «Розвиток культури, діяльність і різносторонній розвиток бібліотек на фоні реформи місцевого самоврядування у Польщі», що фінансувався в рамках програми *Study Tours to Poland*, котру реалізує Фонд «Лідери змін» з коштів Польсько-Американського фонду свободи.

Організаторами візиту від української сторони виступили Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської облдержадміністрації, ГО «Чернігівське обласне відділення УБА», Чернігівська ОУНБ ім. В. Г. Короленка за участю Чернігівського центру розвитку місцевого самоврядування.

Основна мета навчальної поїздки – вивчення досвіду роботи закладів культури в умовах місцевого самоврядування, яке було відновлене в Польщі у 1989 р., та його подальше втілення на теренах Чернігівської області.

Делегація відвідала Сілезьке воєводство: міські гміни (самоврядні громади мешканців певної території) – Глівіце, Міколув, Свентохловіце, Цешин, Радзьонкув, сільські гміни – Гералтовіце, Кошенчин, Істебна. Програма візиту передбачала ознайомлення з функціонуванням місцевого самоврядування та

управлінням культурою, з роботою бібліотек, їх співпрацею з громадськими організаціями, діяльністю з розвитку туризму.

Як розповів начальник відділу культури та промощі м. Глівіце П. Сташель, ці установи у своїй діяльності керуються законами щодо місцевого самоврядування у гмінах, культурної діяльності, організації публічної користі та волонтерства і т. ін. До функцій органів місцевого самоврядування у сфері культури входять створення власних закладів культури, співпраця з громадськими організаціями. Зокрема, відділи культури фінансують громадські організації, які на конкурсній основі відбираються для проведення заходів. Щорічно діячі культури, громадські організації мотивуються нагородами міського голови за мистецькі досягнення, охорону пам'яток. Так, з 1992 р. премію міського голови Глівіце отримали 158 осіб та організацій.

Заклади культури, відповідно до Закону «Про організацію та реалізацію культурної діяльності» (1991), є юридичними особами, що дає їм право брати участь у проектах Європейського Союзу (ЄС), їх внесено до Реєстру закладів культури. Органи місцевого самоврядування (міські, сільські ради) ухвалюють рішення про створення закладів культури, приймають їх статuti, затверджують бюджети, виділяють дотації. Керівники закладів культури призначаються міськими чи сільськими головам (війтами) та підпорядковуються їм. Лише в окремих випадках

очільників цих установ обирають на конкурсній основі. Кандидат на п'ятирічну каденцію представляє програму діяльності закладу, куди входять якісні показники роботи та необхідні кошти. Якщо цю програму не буде реалізовано, директору загрожує розірвання контракту. В разі недостатнього фінансування програми керівник має право подати заяву до трудового суду. Проте, як зазначив П. Шашель, здебільшого всі проблеми розв'язуються шляхом діалогу.

Читальний зал міської публічної бібліотеки у м. Міколув

Бібліотеки Польщі у своїй діяльності керуються Законами «Про бібліотеки», «Про захист персональних даних» (обидва – 1997) та іншими державними нормативно-правовими актами, що стосуються бібліотечної діяльності.

Розгляньмо функціонування польських книгозбірень на прикладі міської публічної бібліотеки гміни Міколув. Бібліотека є закладом культури місцевого самоврядування та входить до складу загальнодержавної бібліотечної мережі. Працює для розвитку і задоволення освітніх, інформаційних і культурних потреб громади міста. Має статус юридичної особи і фінансується з бюджету міста, власних доходів та інших джерел, здійснює фінансову діяльність на принципах, що стосуються закладів культури.

Бібліотекою керує директор, який представляє установу і відповідає за неї. Дорадчим органом директора є колегія. Сферу обов'язків і компетенцій директора та колегії, а також організаційну структуру міської публічної бібліотеки визначено у Статуті, розробленому директором установи та погодженому з гміною Міколув, профспілковими організаціями, Товариством польських бібліотекарів.

Як розповіла директор бібліотеки Б. Холечек, у 2006–2009 рр. був реалізований проект «Адаптація кінотеатру *Adria* для потреб бібліотеки, кіно та малої камерної сцени». Його загальна вартість – понад 4 млн злотих, 3 422 223,88 злотих було отримано від Європейського фонду регіонального розвитку, 200 тис. – від Міністерства культури та національної спадщини, решту коштів надала мерія.

До 2009 р. бібліотека мала затісне приміщення як для розміщення фондів, так і для проведення заходів, а кінотеатр був обладнаний застарілою апаратурою та втратив свого відвідувача. Нині площа нового об'єкта становить 915,1 м². Головний читальний зал бібліотеки використовується для показів польських і зарубіжних кінофільмів для дітей, підлітків та дорослих, театральних постановок (є невелика камерна сцена). Також тут відбуваються концерти відомих виконавців, музичні прослуховування.

Дизайн залу – це поєднання традицій і сучасності. В ньому створено комфортне середовище завдяки класичним стилізованим бібліотечним меблям, оригінальному освітленню, картинам поль-

ських живописців на стінах. Також у залі є фортепіано, встановлено сучасне комп'ютерне, проекційне та звукове обладнання.

До складу бібліотеки входять: центральна бібліотека, 7 філій, бібліотечний пункт. Фонди бібліотеки мають універсальний характер, до полиць з літературою організовано вільний доступ. У штаті закладу – 22,75 штатних одиниць, у т. ч. 15,25 бібліотекарів, 3 адміністративні посади, 1 ІТ-спеціаліст, 3,5 одиниці об-

слуговуючого персоналу. Всі процеси в бібліотеці комп'ютеризовано. На це мерією міста було виділено 1 млн злотих.

Центральний каталог колекцій (*OPAC*) діє з 2010 р. Через нього користувачі можуть замовити книги, журнали, мультимедійні ресурси тощо. Бібліотека працює із системою *PROLIB*, яка забезпечує комплексне підтримання модулів: комплектування, каталогізації, адміністрування, спільного використання ресурсів, обліку користувачів, статистики. З 2013 р. розпочато оцифрування колекцій. Бібліотека також здійснює видавничу діяльність.

Перевагами бібліотеки, на думку її директора, є: досвідчений персонал; цікаві соціокультурні заходи для різних вікових груп та осіб із різноманітними інтересами; безкоштовний доступ до комп'ютерів та Інтернету; зручне розташування; гарне приміщення, адаптоване також для людей з обмеженими можливостями; привабливий імідж у суспільстві.

Також Б. Холечек навела приклади культурних, освітніх та рекламних заходів, які бібліотека проводила у 2010–2018 рр. Серед них: «Розмовляємо про Верхню Сілезію» – серія краєзнавчих зустрічей з письменниками та журналістами; зустрічі з психологами на теми «Як бути хорошими батьками», «Література і психологія» (дискусійний клуб для вчителів, бібліотекарів, батьків про читання молоді та використання бібліотерапії як форми лікувальної допомоги, спрямованої на підтримання розвитку ментального, емоційного, морального, духовного і соціального здоров'я молоді); зустрічі для ділових жінок; літературне кафе для пенсіонерів; «Е-діти» – зустрічі для батьків задля запобігання комп'ютерній залежності у дітей; зустрічі з місцевими мандрівниками; лекції з ботаніки, філософії, астрономії; курси з вивчення німецької та англійської мов; тренінги з комп'ютерної грамотності. Ця діяльність здійснювалася бібліотекою у співпраці з громадськими організаціями та іншими установами.

Цикл заходів проводився в рамках Академії особистого розвитку для дорослих, ідея якої полягає у самовдосконаленні, самовираженні, досягненні гармонійних відносин із навколишнім середовищем. Надзвичайно цікавим виявився краєзнавчий проект «Від приготування їжі до архівів чи історій із шухляди» (2016), реалізований філією бібліотеки в Буякуві у співпраці з Фондом КАРТА. Крім об'єд-

нання мешканців Миколува та його околиць, метою проекту було згуртувати громадськість навколо публічної бібліотеки як важливого культурного закладу та посилення її ролі як місця інтеграції життя місцевої громади. Підсумком стало видання книги «Кулінарні архіви. Традиційні рецепти мешканців Миколува та його околиць».

З 2015 р. у бібліотеці працюють курси дистанційного навчання. Серед тем курсів: техніка швидкого читання, як покращити пам'ять та ін.

Різноманітні заходи організовано в рамках Академії особистого розвитку для дітей та молоді: здійснюється співпраця з батьками, організаціями та установами в галузі анімації дитячого читання; проводяться тематичні лекції для дітей, семінари з журналістики для молоді, кіно-, фотопрезентації, семінари для учнів молодших класів, організовані Центром молодіжної кар'єри та бібліотекою, на яких популяризується професія бібліотекаря; влаштовуються зустрічі з поліцейськими щодо питань безпеки тощо.

У бібліотеці проходять масштабні акції («Польща читає дітям», «Ніч у бібліотеці») та конкурси для дорослих і дітей. У свою чергу для бібліотекарів організовуються семінари, конференції. Установа, до речі, забезпечена найсучаснішим обладнанням для проведення міжнародних зібрань.

Бібліотека реалізує соціальні проекти: тут можна заповнити та роздрукувати декларації; щочетверга для жителів Миколува доступні безкоштовні юридичні консультації. Для хворих, осіб з інвалідністю, пенсіонерів надаються послуги з бронювання книг телефоном, ведеться постійна співпраця з Центром для людей з обмеженими можливостями, Будинком милосердя, відділом догляду та лікування (два рази на тиждень працівник бібліотеки відвідує жителів міста і читає вголос вибрані книги, пресу). Часто бібліотека виступає партнером у проектах, що реалізуються неурядовими громадськими організаціями, які працюють із хворими, особами з інвалідністю, літніми людьми та іншими незахищеними верствами населення.

У м. Глівіце родзинкою міської публічної бібліотеки є «Бібліофорум» – філія у торговельному центрі «Форум». Це третя бібліотека в Польщі на території торговельного центру. Вона має площу 154 м², і в ній до послуг відвідувачів, крім книг, зрозуміло, безкоштовний доступ до комп'ютерів, Інтернету, відео та аудіоматеріалів, різноманітні креативні заходи і т. ін. Як зазначила директор бібліотеки Б. Добраковська, зазвичай цю філію відвідують чоловіки та діти. Крім філії в торговельному центрі, міська публічна бібліотека у Глівіце має центральну бібліотеку та 17 філій, 7 з яких – дитячі, а також 3 спеціальні читальні зали: науковий, преси та музичний. Повернути книгу до

бібліотеки користувачі мають змогу в будь-якій філії. За адресою книгу доставлять автобусом. А в центральній бібліотеці за допомогою спеціального пристрою, вмонтованого в стіну, ця послуга доступна цілодобово.

І хоча книговидача в бібліотеці зменшується, проте відвідування збільшується завдяки різноманітним заходам: мистецьким майстерням, іграм, зустрічам з мандрівниками, навчанням, зустрічам та заняттям для людей похилого віку, спеціальним заходам для дітей та молоді (зокрема з робототехніки), літературним і дискусійним клубам, вернісажам та виставкам, акціям. Бібліотека співпрацює з понад 100 партнерами, серед яких – спортивні й мистецькі клуби, навчальні заклади і заклади культури, громадські організації та ін.

Для вивчення потреб місцевих жителів проводяться опитування, і думка громади потім обов'язково враховується при плануванні роботи. Тому, як неодноразово зазначалося впродовж візиту багатьма нашими співрозмовниками, ініціатива йде знизу, а підтримка забезпечується зверху.

У Глівіце багато уваги приділяється рекламі та промоції міської публічної бібліотеки. У трьох точках міста є відкриті книжкові полиці; використовуються QR-коди; за допомогою мерії друкуються плакати та містом курсує рейсовий автобус з логотипом бібліотеки. Працівники закладу підготували видання, в якому розповідається про фізичний розвиток малюків від самого народження і до 6 років та про те, як долучити дитину до читання та культурного розвитку. Цю книгу батькам дають безкоштовно, коли ті реєструють дитину в Управлінні реєстрації громадянського стану. Популяризації бібліотеки сприяв і проект, в якому її працівники перетворювалися в образи улюблених літературних героїв, робили фотографії, а потім відвідувачі за цими фото вгадували літературний твір. Біля центральної бібліотеки ми побачили пристрій, за допомогою якого можна послухати фрагмент поетичного, прозового чи музичного твору, а от щоб прочитати чи прослухати його повністю, необхідно звернутися вже до книгозбірні.

Популяризує себе бібліотека і через ЗМІ, сайт, який постійно оновлюється та вдосконалюється кожні 3-4 роки, соціальні мережі.

Незабутнє враження на членів української делегації справила надсучасна установа у м. Катовіце – Науково-інформаційний центр та Академічна бібліотека (CINiEA). Це спільна бібліотека двох катовіцьких вишів: Університету економіки та Університету Сілезії. Проект Науково-інформаційного центру та Академічної бібліотеки був реалізований у 2008–2012 рр. завдяки фінансуванню ЄС та Європейського фонду регіонального розвитку за регіональною програмою Сілезького

Філія «Бібліофорум» у торговельному центрі «Форум» м. Глівіце

воеводства на 2007–2013 рр. Проект також фінансувався з бюджету самоврядування Сілезького воєводства, м. Катовіце, Міністерства науки і вищої освіти, Університету економіки та Університету Сілезії в Катовіце.

Програма поїздки, поміж іншим, охоплювала відвідання сучасних інтерактивних закладів – Музею сілезьких повстань у м. Свентохловіце та Центру документації депортації верхньосілезців до СРСР у 1945 р. у м. Радзьонкуві. Також члени делегації ознайомилися з розвитком культури у сільській гміні на прикладі роботи колективу пісні і танцю «Сілезія» в м. Кошенчин. Колектив є закладом культури, тобто юридичною особою, і розміщується він у палаці

Прес-секретар CINIWA Я. Вітек демонструє пристрій для самообслуговування

XVII ст., де проходять як репетиції, так і концерти. До того ж у палаці є готельні номери та ресторан.

Заклади культури у Республіці Польща фінансуються з місцевих, державних бюджетів, а також мають змогу брати участь у грантових проєктах ЄС, які підтримуються органами місцевого самоврядування. До розвитку галузі культури активно долучаються громадські організації, що також фінансуються з місцевих бюджетів.

До всіх закладів культури у Польщі застосовується господарський підхід, що дає змогу задовольняти потреби місцевих жителів та розвиватися відповідно до європейських стандартів.